

IV.AQROTEXNİKA

UOT: 581

ABŞERON ŞƏRAİTİNDƏ PERSPEKTİVLİ QIZILGÜLLƏRİN BECƏRİLMƏ TƏCRÜBƏLƏRİ

İsgəndərov A.T., Qafarova O.O., Hüseynova A.M., Bağirova F.F., Əliyev R.Ə.

AMEA Mərkəzi Nəbatat Bağı, Badamdar şossesi, 40, Bakı AZ1004

E-mail: ofeliya.qafarova@gmail.com

*Mərkəzi Nəbatat Bağının qızılgül kolleksiyasında introduksiya olunmuş 586 sort, seleksiya və hibridləşdirmə üsulu ilə alınmış 31 sort və 900-dən artıq hibrid formalar toplanmışdır. Onlardan kompleks bioloji və təsərrüfat əhəmiyyətli göstəriciləri (gülünün və kolunun yüksək dekorativ keyfiyyətləri, uzun müddət fasiləsiz çiçəkləməsi, istiliyə, quraqlığa və xəstəliklərə davamlılığı) ilə daha çox fərqlənən 8 müasir bağ qruplarında təmsil olunan 233 qızılgül sortu müəyyən edilmişdir. Həmin sortlardan Abşeronun və Azərbaycanın digər şəhər və rayon mərkəzlərinin yaşıllaşdırılmasında, landsaft memarlığı tərtibatında, bəzək bağçılığında, eləcə də örtülü şəraitdə istixanalarda kəsim gülü kimi becərilməsi təklif olunur. Məqalədə həmçinin Abşeron şəraitində qızılgüllərin becərilməsinə dair metodik göstərişlər verilir. **Açar sözlər:** qızılgül, introduksiya, seleksiya, yaşıllaşdırma, becərilmə*

Giriş

Dekorativ qızılgüllər rəng çeşidlərinin və çalarlarının rəngarəngliyi, fasiləsiz çiçəkləməsi, gülünün bənzərsiz ətri və s. xüsusiyyətləri ilə müasir yaşıllaşdırmada, landsaft memarlığı tərtibatında, həmçinin bəzək bağçılığında geniş istifadə olunur. Bu baxımdan son illərdə Abşeronda dekorativ bitkilərə olan tələbat daha çox artmaqdadır. Belə ki, Abşeron yarımadasında eləcə də Azərbaycanın digər bölgələrində bir sıra istirahət zonalarının mövcud olması, tikilən yaşayış, istirahət, idman və sənaye obyektlərinin ərazisində parkların, xiyabanların salınmasının davam edəcəyi baxımından dekorativ bitkilərə, o cümlədən də qızılgüllərə tələbatın artacağı labüddür.

Son illərdə ölkəmizə (əvvəllərdə olduğu kimi) xaricdən külli miqdarda (yüz minlərlə) bəzək bitkiləri, o cümlədən qızılgül çeşidləri gətirilir. Onların çoxu Abşeronun torpaq-iqlim şəraitinə bilavasitə uyğunlaşa bilmədiyindən quruyur və ya zəif inkişaf edərək xəstəliklərə yoluxaraq dekorativliyini itirirlər.

Mərkəzi Nəbatat Bağında introduksiya olunmuş sortların böyük əksəriyyəti ABŞ, Almaniya, Böyük Britaniya, Fransa, Hollandiya və s.kultivarlarıdır. Kolleksiya Rusiya Baş Botanika bağı və Nikita Botanika bağına 32, Qazaxıstan Botanika bağına 5 sortu təmsil olunur. Bəzi qızılgül sortlarının əkin materialları müxtəlif illərdə Rostov Dövlət Universitetinin Botanika bağından, Əndican vilayətinin gülçülük sovxozundan (Özbəkistan), keçmiş Şüvəlon gülçülük sovxozunun sotr-sınağı məntəqəsindən, həmçinin həvəskar gülçülərdən əldə edilmişdir.

Rosa L. cinsinin öyrənilməsi sahəsində çoxillik təcrübə və müşahidələrimiz göstərmişdir ki, xarici ölkələrin kultivarları ilk öncə yerli şəraitə iqlimləşdirilməlidir. Bu mərhələni keçdikdən sonra bitkilər yeni şəraitə daha asan adaptasiya olunurlar [4,5]. Quru subtropik iqlimə malik olan Abşeron yarımadası üçün bu daha çox xarakterikdir.

Kolleksiya introduksiya olunmuş elə sortlar vardır ki, onlara qulluq göstərilməsinə baxmayaraq Abşeron şəraitində zəif inkişaf edərək xəstəliklərə yoluxurlar, yay istilərinə və quraqlığına davam gətirə bilmirlər, nəticə etibarilə yeni iqlim şəraitinə uyğunlaşa bilməyərək nəhayət quruyurlar. Bunları nəzərə alaraq son illərdə Azərbaycanda dekorativ bitkilər üzrə ilk dəfə olaraq Mərkəzi Nəbatat Bağında 2006-cı ildən başlayaraq seleksiya üsulu ilə istiliyə və quraqlığa davamlı, bol və fasiləsiz çiçəkləyən, müxtəlif çeşidli və rəngarəng çalarlı, eyni zamanda xəstəlik və ziyanvericilərə qarşı davamlı olan yerli yeni qızılgül sortları yetişdirilməsinə başlanmışdır [1, 2].

Material və metodlar

Mərkəzi Nəbatat Bağında uzun illərdir ki, *Rosa L.* cinsinin müxtəlif bağ qruplarında təmsil olunan qızılgül sortlarının kolleksiyasını toplayaraq elmi əsaslarla öyrənilməsi, introduksiyası, seleksiyası və genofondunun yaradılması istiqamətində tədqiqat işləri aparılır.

Qızılgüllərin introduksiyasında F.N.Rusanovun “Cins kompleksi” metodundan, sortların dekorativliyinin qiymətləndirilməsində Abşeronun torpaq-iqlim şəraiti nəzərə alınmaqla qəbul olunmuş metodlardan və Dövlət Sort-Sınaq Komitəsi tərəfindən hazırlanmış təlimatdan istifadə olunmuşdur [3,6,7].

Seleksiya tədqiqatlarında Abşeronun iqlim şəraiti nəzərə alınmaqla inkişaf etmiş dünya ölkələri seleksiyaçıların təcrübə və metodlarından (hibridləşdirmə və seçmə) istifadə olunmuşdur [8,9].

Nəticələr və onların müzakirəsi

Hazırda Mərkəzi Nəbatat Bağının kolleksiyasında qızılgülün introduksiya olunmuş 586 sortu, seleksiya və hibridləşdirmə üsulu ilə alınmış 31 sort və 900-dən artıq hibrid formaları toplanmışdır. Bunlar xarici ölkələrin və Mərkəzi Nəbatat Bağının öz kultivarları olmaqla tərəfimizdən introduksiya olunmuş (1970-2018), seleksiya və hibridləşdirmə üsulu ilə yetişdirilmişdir (2006-2018).

İntroduksiya olunmuş və seleksiya üsulu ilə yetişdirilmiş qızılgül sortları arasında kompleks bioloji və təsərrüfat əhəmiyyətli göstəriciləri (gülünün, kolunun yüksək dekorativ keyfiyyətləri, uzun müddət fasiləsiz çiçəkləməsi, istiliyə, quraqlığa və xəstəliklərə davamlılığı) ilə daha çox fərqlənən 8 müasir bağ qruplarında (çay-hibrid, floribunda, grandiflora, şrab, sarmaşan, miniatür, patio və Kordes qrupu) təmsil olunan 233 qızılgül sortu müəyyən edilmişdir. Onlardan Abşeronun və Azərbaycanın digər şəhər və rayon mərkəzlərinin yaşıllaşdırılmasında, landşaft memarlığı tərtibatında, bəzək bağçılığında, həmçinin kəsim gülü kimi örtülü şəraitdə istixanalarda becərilməsi təklif olunur.

Çay-hibrid

*Absheron Symphonie	Chrysler Imperial	Grand Amour
*Ahliman Amiraslanov	Crepe deChine	Gold Crown
*Aysel	Crimson Glory	Golden Monica
Alecs Red	Concorde	Guebec
Alma-Atinskaja Aromatnaja	Comtesse	Happiness
Alte Liebe	Dame de Coeur	*Hasan Aliyev
Alpha	Diamond Jubilee	Helmut Schmidt
Ambassador	Duftwolke	Herzoq Von Windsor
American Heritage	Duftgold	Hollywood
Angeligne	Eiffel Tower	*Humar Hanim
Arturo Toscanini	Ena Harkness	Ilona
Aju-Dag	Enric Palau	Interflora
Baccara	*Esrin muqavilesi	*Imam Mustafayev
Bel Ange	Ferry Porshe	*Ipek Yolu
Bianka	First Red	*Jalal Aliyev
Bingo	Florentina	Jasnaja Poljana
Black Baccara	Flamingo	John F. Kennedy
Black Magic	Folklore	Kare
Black Velvet	Forever Yours	Kazakhstanskaja Jubilejnaja
Burgund	Fortuna	*Kerim Kerimov
Carina	Fraqrand Gold	Kerio
Chicago Peace	Freiheitsglocke	Klimentina
Christian Dior	*Gara Gile	Konfetti

Kronenbourg
Lady Rose
La Franse
Landora
*Leyla
Leonidas
Lougsor
Lolita
*Lutfi Zade
Luna
Mainzer Fastnacht
Michele Meilland
Mirandy
Miss Franse
Mister Loncoln
Mme Delbard
Mme Jules Boucke
*Nazperi
*Nigar
Niqretti
*Nizami Gencevi
Norita

*Odlar Yurdu
Oklaxoma
Ophelia
Ossiana
Pareo
Paris-2000
Papa Meilland
Pascali
Paola
Parselayt
Peace
Pink Favorit
Pink Peace
Peer Gynt
Princesse de Monaco
Quebec
Ravel
Red Intuition
Rina Herholdt
Rosa Gaujard
Royal Dane
Royal Hayness

Royal Velvet
Red Masterpiece
Saint Exupery
*Sari Gelin
*Sari Koynek
*Sensiz
Signora
Silvia
Speaker Sam
Super Star
Sutters Gold
Swartmore
Schweizer Gold
Silver Jubilee
*Tofiq Nagiyev
Tropical Sunset
Tropical Amazone
Utro Moskvyy
Valensia
Virgo
Vergilia
Wiener Charme

Floribunda

*Abşeron Capriccio
Amber Queen
Amora
Artur Bell
Anabell
Arnaud Delbard
Akito
Alain
Baby Chatean
Bella Rosa
Charleston
Centenaire de Lourdes
Cordula
Cyclamen
*Emil

Europeana
Fantasia
Friesia
Frisko
Drem
Hocus Pocus
Hannan Gordon
İceberg
Kalinka
Kiss
*Köhne Baki
Kordes Sondermeldung
Lilli Marlene
Liverpool
Mambo

Marina
Masquerade
Mectha
Mercedes
Nordia
Orange Korona
Rosalinde
Rosmary Rose
Samba
*Shergin Seheri
Schneewittchen
Shocking Blue
Trigane

Qrandiflora

Diamond Jubilee
Dina
Queen of Bermuda
Queen Elizabeth

Queen Elizabeth White
Miss France
Montezuma
Mount Shasta

Korallovij Sjurpriz
Sonia
Stella

Pletist

Bonica82
Coral Dawn
Demokracie
Etuale de Holland
Excelsa

Flammentanz
New Dawn
Don Juan
Messire Delbard
Super Excelsa

Swan Lake
Sneprinsesse
*28 May
Rosa banksiae Alba
Rosa banksiae Lutea

Şrab

Little Buckaroo
Kare
*Kepez

Kores Brilliant
Lichkonigin Lucia
*Yalli

Parkdirektor Riggers
Westerland

Patio

Pretty Polly
Baby Bio
Medly Buby
Melody Hit
Tete d'Or

Gold Symphonie
Sonnenkind
Bordure d'Or
Joeys Palace

Pink Babyflor
Shine On
Pink
Gloriana 97

Miniatür

Stars'n Stripes
White Babyflor
Colibri 79
Colibri 80
Lydia

Clementine Roslini
Baby Masquerade
Mimi Eden
Zwergkoniq 78
Guletta

Red Ace
Top Hit
Kordana Vanilla
Little Buckaroo

Kol qızılgülləri

Rosa bicolor
Rosa foetida
Rosa foetida persiana

Rosa multiflora 'Nana'
Rosa multiflora "Perpetua"
Rosa canina "Inermis"

Rosa nisami

Qızılgül – işıqsevən və istiliksevən bitkidir. Odur ki, qızılgüllərin becərilməsində əkin sahəsinin düzgün seçilməsi mühüm əhəmiyyətə malikdir. Xüsusi ilə günün birinci yarısında sahənin günəşlə işıqlanması vacibdir, belə ki, səhər saatlarında yarpaqlarda yaranan şəhin buxarlanmasına şərait yaranır, bu da bitkidə nəmişlikdən unlu şəh və pas xəstəliklərinin inkişafının qarşısını almağa kömək edir. Kölgədə və zəif işıqlı şəraitdə bitki xəstəliyə meyilli olur, çiçəkləməsi zəifləyir və göbələk xəstəliklərinə məruz qalır. Daimi kölgəlik həтта qızılgül kollarının çılpaqlaşmasına səbəb olur və çoxləçəkliliyinə mənfi təsir göstərir. İşıqlı sahələrdə qızılgüllər vaxtında, bol və fasiləsiz çiçəkləyir, qısa müddətdə tumurcuqların və zoğların yetişməsi intensivləşir. Ancaq bunu da nəzərə almaq lazımdır ki, əksər sortlar qızmar istiləri və birbaşa günəş şualarını pis keçirirlər: gülləri xırdalaşır, ləçəklərini bir-iki gün qabaq tökür, bəzi qırmızı və tünd-qırmızı qızılgüllərin ləçəkləri yanıb-qaralırlar. Mümkün qədər qızılgüllər şimal və şimal-şərq küləklərindən qoruyucu ağaclarla və xüsusi qurğularla əhatələnməlidir.

Əkin sahəsinin cənub-şərq və ya cənub-qərbə doğru bir qədər meyilli olması (8-10°) bitkidə işıq və istilik rejimi üçün əlverişli təminat yaradır. Əkin sahəsi sərt yamaclarda olarsa qabaqcadan terraslaşdırılmalıdır. Hava dövrənı olmayan, alçaqlığı dərin olan yerlər əkin üçün yaramır. Əgər belə yerlərdən istifadə edilirsə nəmişliyi yox etmək məqsədlii ilə yaxınlıqda drenaj hazırlanmalıdır. Qızılgüllərin becərilməsi üçün humusu zəngin, havanı, nəmişliyi asan keçirən yüngül suqlin münbit torpaqlar əlverişlidir. Ağır gilli və qumlu torpaqların tərkibini əsaslı olaraq yaxşılaşdırmaqla da qızılgülləri becərmək mümkündür. Suyu uzun müddət saxlayan ağır-gilli torpaqları ilk növbədə drenaj üsulu ilə qurutmaq fiziki xassəsini yaxşılaşdırmaq üçün qum, çürüntü, torf, kompost vermək lazımdır. Yüngül qumlu torpaqları çimli, kompostlu torpaq və üzvü qübrə verməklə yaxşılaşdırmaq lazımdır. Bataqlıq, duzlaşmış, daşlı-çınqıllı torpaqlar qızılgül əkini üçün yaramır. Qrunt suları torpaq səthinə yaxın olan sahələrdə məcburiyyət qarşısında əkin aparılması nəzərdə tutulubsa, ilk növbədə onun yerləşmə dərinliyini müəyyən etmək lazımdır. Bunun üçün 100-120sm dərinlikdə çala qazılır, əgər qrunt suyu yer sətrinə yaxındırsa bir neçə gündən sonra çala su ilə dolacaq. Bunun qarşısını almaq üçün sahənin yaxınlığında drenaj hazırlanmalıdır.

Qızılgüllər çoxillik bitkidir. Kökləri torpağın dərinliyinə nüfuz edirlər. Odur ki, əkindən qabaq torpağı əsaslı olaraq hazırlamaq lazımdır. Böyük massivlərdə torpaq plantaj kotanı ilə 50-60 sm dərinlikdə şumlanmalıdır. Torpağın hər kvadrat metrinə (m²) 10-20 kq peyin çürüntüsü qatılmalıdır.

Əkin çalası maşınla və əl ilə 40-50 sm dərinlikdə qazılır, əkindən qabaq hər çalaya torpaqla qatışdırılmış 4-5 kq peyin çürüntüsü və ya kompost verilir.

Qızılgüllər – kolleksiya yaratmaq, bağ salmaq, kəsim üçün, eləcə də çiçək tərtibatı məqsədi ilə əkilə bilər. Kolleksiya tipli əkin dedikdə növ və sortların məhdud sayda nümunələri nəzərdə tutulur. Burada növlər və sortlar müqayisəli olaraq öyrənilir, yerli şəraitə uyğunlaşmış və dekorativ göstəriciləri ilə fərqli olanları seçilir. Qızılgül bağı (rozariy) dedikdə - introduksiya nəticəsində kolleksiyadan seçilmiş dekorativ növ və sortlardan ibarət ekspozisiya nəzərdə tutulur. Qızılgüllərin kəsim və tərtibat məqsədilə əkilməsi üçün örtülü və açıq şəraitdə ixtisaslaşdırılmış istixanalardan və tinkliklərdən istifadə edilir.

Çoxillik təcrübə və müşahidələr göstərmişdir ki, Azərbaycanın dağ və dağətəyi rayonlarında qızılgüllərin yaz əkinləri, Lənkəran bölgəsində və Abşeronda payız əkinləri daha çox səmərəli və əl-verişlidir. Əkindən qabaq əkin materialları budanmalıdır. Kolda 2-3, bəzən 4 budaq, hər budaqda 3-5 tumurcuq saxlamaqla 10-15 sm hündürlükdə qısaldılmalıdır. Eyni ilə köklər də xırda saçaqları saxlamaqla qısaldılır.

Qızılgüllər cərgə ilə əkildikdə sonradan ona edilən qulluq işlərini yüngülləşdirir. Bitki aralarının məsafəsi qızılgül əkininin məqsədindən, təyinatından və əsasən kolunun hündürlüyü və habitusundan asılıdır. Çay-hibrid qızılgülləri üçün məsafə cərgədə 40-50 sm, cərgə arasında 60-70 sm; floribunda üçün cərgədə 35-40 sm, cərgə arasında 50-60 sm; pletist və ştamb qrupu qızılgüllər üçün cərgədə 50-100 sm, cərgə arası 150-200 sm; karlıq və patio qızılgüllər üçün cərgədə 20-30 sm, cərgə arası 30-40 sm qoyulmalıdır. Tingləri əkərkən köklər çalada bir bərabərdə yerləşdirilməlidir. Əkin dərinliyi elə olmalıdır ki, əkindən sonra suvarıldıqda bitkinin kök boğazı torpaq səthindən 3-5 sm aşağıda qalsın. Suvarmadan sonra əkilmiş kolların dibi mümbit torpaqla doldurulmalıdır. Erkən yazda tumurcuqlar oyanmağa və böyüməyə başlayan ərəfədə kolların dibini tədricən açmaq lazımdır.

Ştamb qızılgülləri digər qruplardan fərqli olaraq bir qədər dərinə basdırılmalıdır. Əkərkən çalaya paya da basdırılmalıdır.

Dibçək qızılgüllərini yaz soyuqlarından sonra əkmək və ya ölçüsü iki dəfə iri olan dibçəyə köçürmək lazımdır. Əkindən əvvəl bitki budanır və komunu dağıtmadan əvvəlki dibçəkdəkində 2-4 sm dərin basdırılır.

Qızılgüllərin əkininə başlamazdan əvvəl gil və peyin qarışığından ibarət (2 hissə gil + 1 hissə peyin) qatı xamaya bənzər məhlul (horra) hazırlanır. Əkindən qabaq kök sisteminin zədələnmiş və ya çürümüş yerləri kəsilir, sağlam köklərin də üçdəbir hissəsi qısaldılır. Budanmış köklər əvvəlcə hazırlanmış qatı hörrəyə batırılır. Bu kök sistemini qurumaqdan qoruyaraq torpağa yaxşı uyğunlaşmasına səbəb olur.

Vegetasiya müddətində, xüsusilə yaz-yay aylarında qızılgülərə əsaslı sürətdə qulluq olunmalıdır: torpağın yumuşaldılması, suvarma, budama, alaqların məhf edilməsi, xəstəlik və ziyanvericilərdən müdafiə olunması və s. aqrotexniki üsullar və onların yerinə yetirilməsi qızılgüllərin becərildiyi iqlim şəraitindən asılıdır.

Suvarmanın sayı vegetasiya dövrünün müddətindən, atmosfer yağıntısının miqdarından, qrunt sularının yaxınlığından, temperatur şəraitindən, torpağın strukturundan və s. asılıdır. Yaz aylarından başlayaraq təxminən hər 10 gündən bir, bəzən həftədə bir dəfə qızılgüllər suvarılmalıdır. Abşeronda suvarma oktyabrın axırına qədər davam etdirilməlidir. Qızılgül kollarını çiləmə üsulu ilə suvarmaq məsləhət görülmür. Belə ki, o xəstəliklərə yoluxmanı gücləndirir.

Əkindən sonra qızılgülləri birinci ilində qidalandırmaya (qidalı torpağa əkilmişdirsə) ehtiyac yoxdur. Sonrakı illərdə isə müntəzəm olaraq qidalandırmaq lazımdır. Mineral gübrələr ilk növbədə azot yazın əvvəlində verilir. Torpağa qubrə verildikdən sonra 10 sm dərinlikdə şumlanmalıdır. Sonrakı qidalandırmalar bitkinin böyümə və inkişaf fazalarında – qönçələmə və çiçəkləmənin başlaması, yeni budaqların böyüməsindən asılı olaraq həyata keçirilir. Təxmini gübrə norması 1 m²: azot -20 q; superfosfat – 30 q; kaliy gübrəsi – 10 q. Birinci çiçəkləmədən sonra bitkiləri peyin şirəsi ilə qidalandırmaya effektivliyi əhəmiyyətli dərəcədədir. Azot gübrəsi ilə qidalandırmanı iyul ayında dayandırmaq lazımdır. Avqust ayından başlayaraq fosfor və kaliy gübrələrdən istifadə edilməlidir.

Qızılgüllərə qulluq olunmasında aqrotexniki tədbirlərdən biri və mühümü kolların budanmasıdır. Bağ qızılgülləri hər il budanmalıdır. Sortların dekorativliyinin saxlanmasında budamanın böyük

rolu vardır. Budamada qızılgülün hansı qrupdan olması, bəzən də sortun hansı məqsədlə becərilməsindən asılı olaraq böyümə və inkişafının intensivliyi nəzərə alınmalıdır. Onların bioloji xüsusiyyətləri də diqqətdən qaçmamalıdır: quraqlığa və şaxtaya davamlılığı, zoğ əmələgətirmə, budaqlanma xarakteri, tumurcuğun formalaşması fazası, çiçək budaqlarının böyümə və inkişaf tempi və s. Budamada məqsəd budaqların intensiv böyüməsini təmin etməklə sonrakı bol çiçəkləməsinə nail olmaq, eləcə də yaşlı budaqları daima daha çox həyat qabiliyyəti olan cavan budaqlarla əvəz etməkdən ibarətdir. Budama ildə iki dəfə aparılır. Yay budaması və ya yüngül budama, bu avqust ayında icra edilir. İlk növbədə qurumuş, zədələnmiş və ya zəif inkişaf etmiş budaqlar dibindən kəsilir, sonra biri digərinə mane olan budaqlar tələb olunan yerdən kəsilir, nəhayət çox böyüyən zoğlar müəyyən ölçüdə qısaldılır. Nəzərə almaq lazımdır ki, yay budamasında kolu zəif salmaq olmaz, bu onun kök sisteminin fəaliyyətini zəiflədir. Əsas budama şaxtalar düşənə yaxın, yaxudda erkən yazda aparılır. Abşeronda budamaya dekabrın ikinci yarısında və ya fevralın sonu, martın birinci ongunlüyündə əməl olunmalıdır. Budama apararkən kolda yaxşı inkişaf etmiş bir illik 2-3, bəzən 4 budaq, hər budaqda 4-6 tumurcuq saxlayıb qalanlarını bağ qayçısı ilə kəsmək lazımdır. Budamadan sonra kolları və onun ətrafı aşağıda göstərilən funqisidlərin biri ilə çimizdirilməlidir: 3% nitrofen, 2% mis kuporosu, 3% dəmir kuporosu və ya bordo məhlulu. Kolları dərmanlayarkən şaxtasız havanın temperaturu 6 C° yuxarı olmamalıdır.

Qızılgüllər toxum və vegetativ üzvləri vasitəsilə çoxalan bitkidir. Təsərrüfatda və həvəskar gülçülükdə onlar əsasən göz calağı, yaşıl və yarıdunlaşmış qələmləri vasitəsilə çoxaldılır. Toxumla çoxaldılmadan yabanı qızılgüllərdən (itburnu) calaqahtı kimi istifadə olunması məqsədi ilə və seleksiya işlərində istifadə edilir.

Qızılgüllərin göz calağı ilə çoxaldılmasında əsas şərtlərdən biri calaqahtının düzgün seçilməsidir.

Çoxillik tədqiqatlar göstərir ki, Abşeron şəraitində qızılgülün göz calağı ilə çoxaldılmasında *Rosa canina*, *Rosa indika* "Mayor", *Rosa nisami* itburnu növlərindən istifadə olunmalıdır. İstixanalarda yetişdirilən qızılgüllər üçün isə perspektivli sayılan subtropik mənşəli *Rosa indika* "Mayor" və *Rosa manetti* növlərindən istifadə edilir. Onlar subtropik mənşəli olduqları üçün qış dincliyi keçirmirlər və il boyu fasiləsiz vegetasiyasını davam etdirirlər.

Qızılgülün qələmlə çoxaldılmasının calaq etmək üsulu ilə çoxaldılmasına nisbətən bəzi üstünlükləri vardır.

Təcrübə göstərir ki, cari ildə əmələ gələn zoğlardan hazırlanmış yaşıl qələmlər daha yaxşı və yüksək faiz kök verirlər. Qızılgül qələmlərinin kök verməsi üçün temperatur rejiminin, işığın, rütubətin, substrat hazırlanmasının və s. amillərin böyük əhəmiyyəti vardır.

Ədəbiyyat

1. AMEA Mərkəzi Nəbatat Bağının Qızılgüllər Kataloqu / A.T.İsgəndərov, O.O.Qafarova, V.S.Fərzəliyev [və b.] – Bakı: – 2017.2 nəşr, –171s.
2. İsgəndərov A.T. Mərkəzi Nəbatat Bağında qızılgüllərin introduksiyasının yekunu (1970-2017) və seleksiya tədqiqatları /A.T.İsgəndərov, O.O.Qafarova //– Bakı:Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Xəbərləri, Biologiya və Tibb elmləri – 2018. 73 cild, № 1,– s.48-56
3. Былов В.Н. Основы сравнительной сортооценки декоративных растений // Интродукция и селекция цветочно-декоративных растений. Москва: Наука, – 1978.– с.7-32.
4. Искендеров А.Т. Результаты и перспективы селекции садовых роз в Центральном ботаническом саду НАН Азербайджана /А.Т.Искендеров,О.О.Кафарова, В.С. Фарзалиев //Бюлл.ГБС АН им.Цицина, – Москва:– 2017. №3. Вып. 203, – с.194-198
5. Кафарова О.О., Искендеров А.Т. Биоморфологические и декоративно-хозяйственные особенности сортов роз флорибунда коллекции Центрального Ботанического Сада для использования в озеленении Абшеронского полуострова //Материалы VII Международной научной конференции «Цветоводство: история, теория, практика», – Минск:24 – 26 мая, – 2016, – с. 315-318

6. Клименко В.Н. Методика первичного сортоизучения садовых роз / В.Н.Клименко. – Ялта:–1971. – 20с.
7. Русанов Ф.Н. Метод родовых комплексов в интродукции растений и его дальнейшее развитие // – Москва: Бюлл. ГБС АН СССР,– 1956. №7, с. 31-36.
8. Сааков С.Г. О направлении работ в селекции роз //Опыт выращивания роз. – Москва: Колос, – 1965. – с.78-86.
9. Modern Roses 12. Shreveport: The American Roses Society. – 2007. – 576р.

Искендеров А.Т., Кафарова О.О., Гусейнова А.М., Багирова Ф.Ф., Алиев Р.А.

ОПЫТЫ ВОЗДЕЛЫВАНИЯ ПЕРСПЕКТИВНЫХ РОЗ В УСЛОВИЯХ АБШЕРОНА

В коллекции роз Центрального Ботанического сада собраны интродуцированные 586 сортов, методом селекции и гибридизации полученные 31 сорт роз, а также свыше 900 гибридных форм. Из них комплексные биологические и хозяйственно-ценные показатели (высокие декоративные качества цветков и кустов, продолжительное цветение в течение длительного времени, с устойчивостью к жаре, засухе и болезням) представлены 233 сортами роз из более характерных современных 8 садовых групп. Эти сорта рекомендуются выращивать для озеленения Апшерона и других городов и районов Азербайджана, при проектировании ландшафтной архитектуры, для декоративных садов, а также в теплицах в качестве цветка на срез. В статье также приводятся методические рекомендации по выращиванию роз в условиях Апшерона.

Ключевые слова: роза, интродукция, селекция, озеленение, возделывание

Isgenderov A.T., Gafarova O.O., Huseynova A.M., Bagirova F.F., Aliyev R.A.

EXPEREMENTS OF CULTIVATION OF PERSPECTIVE ROSES IN THE CONDITIONS OF ABSHERON

The roses collection of the Central Botanical Garden contains 586 introduced varieties; 31 varieties of roses and over 900 hybrid forms were obtained by selection and hybridization. Of these, complex biological and economically valuable indicators (high decorative qualities of flowers and bushes, long flowering for a long time, with resistance to heat, drought and diseases) are represented by 233 varieties of roses from the more characteristic modern 8 garden groups. These varieties are recommended to be grown for landscaping Absheron and other cities and regions of Azerbaijan, when designing landscape architecture, for decorative gardens, and also in greenhouses as a cut flower. The article also provides guidelines for growing roses under Absheron conditions.

Key words: rose, introduction, selection, gardening, cultivation

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 03.06.2019

